

Nr 46.

Ankom till riksdagens kansli den 5 november 1940 kl. 1 e. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till befrämjande av landsbygdens elektrifiering jämte i ämnet väckta motioner.

(1:a avd.)

I en den 27 september 1940 dagtecknad proposition, nr 43, har Kungl. Maj:t, under återopande av vid propositionen fogat utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att till Befrämjande av landsbygdens elektrifiering å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1940/41 å driftbudgeten under nionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 5,000,000 kronor.

I samband härmed har utskottet till behandling förehått

dels en inom första kammaren under nr 10 väckt motion av herr B. A. Nilsson, vari hemställts, att riksdagen måtte besluta att av de 5,000,000 kronor, som äskas i propositionen nr 43, ställa 1,000,000 kronor till egnahemsstyrelsens förfogande för utdelande av statsbidrag till inmontering av elektrisk kraft vid sådana hem på landet, vilka för rimlig kostnad kunna vinna anslutning till redan befintliga distributionsnät;

dels ock en inom andra kammaren under nr 14 väckt motion av herr O. E. Sandberg *m. fl.*, vari yrkats, att riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 43 ville uttala, att Kungl. Maj:t vid disponerandet av medel för befrämjande av landsbygdens elektrifiering även måtte kunna ställa visst belopp till respektive länsstyrelsers förfogande för att användas efter av Kungl. Maj:t givna direktiv.

Beträffande motiveringen för de i motionerna I: 10 och II: 14 framställda förslagen får utskottet hänvisa till motionerna.

Av ovannämnda statsrådsprotokoll inhämtas bland annat följande:

I skrivelse den 27 juni 1936, nr 383, hemställde riksdagen om övertvägande av möjligheterna till en statlig medverkan för en fortsatt elektrifiering av landsbygden med särskilt beaktande av att även vissa skärgårdsområden och mera avlägset belägna eller glest befolkade landsdelar måtte kunna erhålla tillgång till elektrisk kraft.

Genom beslut den 23 oktober 1936 uppdrog Kungl. Maj:t åt kommerskollegium att verkställa utredning rörande de åtgärder, som funnes påkallade och lämpligen borde vidtagas i de av riksdagen angivna hänseendena för

landsbygdens elektrifiering. I skrivelse den 12 oktober 1938 framlade kollegiet förslag om åtgärder i ifrågavarande avseenden. Förslaget utmynnade i en hemställan om anvisande för budgetåret 1939/40 av ett anslag å 35,000 kronor till täckande av kostnaderna för detaljutredningar rörande elektrifiering av avlägset belägna eller glest befolkade landsändar.

Vid 1939 års lagtima riksdag beviljades sedermera å riksstaten under nionde huvudtiteln för budgetåret 1939/40 ett reservationsanslag av 50,000 kronor för undersökning rörande landsbygdens elektrifiering.

Vid samma års riksdag beviljades vidare ett reservationsanslag å 185,000 kronor till bidrag till elektrifiering av Jokkmokks socken.

Genom beslut den 19 maj 1939 ställde Kungl. Maj:t av förenämnda anslag å 50,000 kronor ett belopp av sammanlagt 39,800 kronor till förfogande åt länsstyrelserna i Gotlands, Göteborgs och Bohus, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län att av länsstyrelserna disponeras för undersökning rörande elektrifiering av länets landsbygd m. m. i enlighet med i brevet meddelade bestämmelser. Samtidigt tillkännagavs, att återstående delen av ifrågavarande anslag, 10,200 kronor, om vars användning Kungl. Maj:t framdeles ville meddela beslut, vore avsedd bland annat för täckande av kostnaderna för utredningar angående elektrifiering av vissa skärgårdsområden.

Sedermera ställdes genom beslut den 9 februari 1940 ett belopp av 4,000 kronor till förfogande för länsstyrelsen i Stockholms län och genom beslut den 1 mars 1940 ett belopp av 3,000 kronor till förfogande för länsstyrelsen i Kopparbergs län. Sistnämnda beslut avsåg utredning angående ifrågasatt elektrifiering av Idre kommun.

På förslag av Kungl. Maj:t har 1940 års lagtima riksdag till undersökning rörande landsbygdens elektrifiering m. m. för budgetåret 1940/41 anvisat ett reservationsanslag av 50,000 kronor. Beträffande detta anslag har meddelande lämnats länsstyrelserna, att framställningar om bidrag från detsamma böra ingivas före den 1 oktober 1940.

Å nionde huvudtiteln finnes slutligen sedan ett flertal år uppfört ett anslag för befrämjande av landsbygdens elektrifiering. Detta anslag, vilket för budgetåret 1940/41 upptagits till 10,000 kronor, disponeras av länsstyrelserna i Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län och är avsett såsom bidrag till upprätthållande av de elektriska länsföreningarnas verksamhet.

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län har överlämnat förslag jämte kostnadsberäkningar rörande elektrifiering av vissa närmare angivna områden och samhällen i länet samt föreslagit, att statsmedel till ett belopp av 356,930 kronor måtte reserveras för ifrågavarande ändamål, varjämte länsstyrelsen överlämnat ansökningar från två elektriska distributionsföreningar och ett elektricitetsverk om statsbidrag för vissa elektrifieringsarbetens utförande.

Länsstyrelsen i Norrbottens län har hemställt, att ett anslag å 500,000 kronor måtte anvisas för beredande av stöd åt vissa mindre omfattande men snabbt realiserbara företag för utvidgad elektrifiering inom Norrbottens län.

Från ett flertal andra håll hava likaledes inkommit ansökningar om bidrag till elektrifiering.

Härjämte har *småbrukarnas riksförbund* hemställt, att en utvidgning av landsbygdens elektrifiering skyndsamt måtte genomföras med hjälp av statliga stödlån eller bidrag.

Vattenfallsstyrelsen har i yttrande, vilket den 24 september 1940 inkommit till jordbruksdepartementet, *dels* tillstyrkt beviljande av 500,000 kronor för stöd åt utvidgad elektrifiering inom Norrbottens län att användas efter beslut av Kungl. Maj:t i varje särskilt fall, *dels* hemställt, att med hänsyn till vissa stödåtgärder, som vattenfallsstyrelsen ämnade vidtaga, inkomna framställningar angående elektrifieringsbidrag till Hållnäs, Åkerö, Klöverön, Forshälla, Lane-Ryr samt Stora och Lilla Kornö tills vidare icke måtte föranleda någon åtgärd, *dels* föreslagit, att det uppdroges åt domänstyrelsen och vattenfallsstyrelsen att gemensamt med representant för länsstyrelsen i Norrbottens län skyndsamt avlämna förslag till statligt ordnande av elektricitetsförsörjningen på Seskarön, *dels* ock förordat, att behandlingen av övriga inkomna ansökningar finge anstå till dess det blivit klart om något generellt anslag för landsbygdens elektrifiering komme till stånd.

Vattenfallsstyrelsen har i sitt yttrande vidare lämnat en ingående redogörelse för utvecklingen av elektrifieringen å landsbygden under styrelsens medverkan och de åtgärder, styrelsen har för avsikt att vidtaga.

Enligt från *kommerskollegium* inhämtad uppgift finnes för närvarande i kraftledningslånefonden en för nya lån disponibel kapitalbehållning å 1,800,000 kronor, vilket belopp jämte inflytande amorteringar ansetts vara tillräckligt för att täcka lånebehovet under den närmaste framtiden. Förslag torde vara att förvänta från *kommerskollegium* angående förstärkning av fonden för att möta därefter uppkommande behov.

Inom *statens bränstekommission* pågår för närvarande en utredning om landsbygdselektrifiering.

Utredningen avser i första hand en uppskattning av omfattningen av och kostnaderna för den återstående elektrifieringen. Denna har befunnits omfatta omkring 1,500,000 tariffenheter. Kostnaderna hava uppskattats till 275,000,000 kronor, varav 25,000,000 kronor för bygdenäten, 165,000,000 kronor för ortsnäten och 85,000,000 kronor för installationerna. Dessa siffror gälla hela landet. Kommissionen söker även bilda sig en uppfattning om antalet av de tariffenheter, vilkas elektrifiering skulle möjliggöras vid statsbidrag av olika storleksordning samt om den lämpliga storleken av den utbyggnadskostnad per tariffenhet, utöver vilken statligt bidrag borde lämnas. Sannolikt kommer en avsevärd del av den återstående elektrifieringen att kunna genomföras med ett statsbidrag av 25,000,000 kronor. Som arbetet måste utsträckas över en rätt lång följd av år, erfordras dock till en början endast en del av detta belopp, för det närmaste året uppskattningsvis 5,000,000 kronor. Kommissionen torde förutom statliga bidrag till byggande företag komma att föreslå inrättande av lånemöjligheter för enskilda, för att underlätta de blivande föreningsmedlemmarnas inträde i föreningarna.

Bränslekommissionens utredning, i vilken även vissa riktlinjer för administrationen av den statliga stödverksamheten komma att uppdragas, torde föreligga inom den närmaste tiden.

Departementschefen har anfört huvudsakligen följande.

Elektrifieringen av landsbygden hade gått betydligt framåt sedan förra världskriget. Härtill syntes i icke ringa grad hava bidragit den understödjande verksamhet, som bedrivits av vattenfallsstyrelsen och andra statliga organ samt kommuner. Emellertid torde ännu mycket återstå att göra på detta område innan landsbygdens elektrifieringsfråga fått en tillfredsställande och slutgiltig lösning. För närvarande torde inom landet finnas omkring 275,000 hushåll, vilka icke hade tillgång till elektrisk kraft. Detta innebure att cirka 25 procent av landsbygdens hushåll alltjämt vore hänvisade till annan ljus- och drivkraftstillgång än elektriciteten. Av förstnämnda antal hushåll torde i runt tal 125,000 vara belägna inom områden, som i huvudsak vore elektrifierade, och 100,000 inom oelektrifierade områden med något så när tät bebyggelse. Återstående 50,000 hushåll torde finnas inom sådana områden, som ur ekonomisk synpunkt icke vore möjliga att elektrifiera.

Hitintills hade statens huvudsakliga direkta bistånd till elektrifieringen utgjorts av förenämnda anslag under nionde huvudtiteln för undersökningar rörande landsbygdens elektrifiering. Ett kraftigt bidrag hade dock dessutom givits genom 1939 års riksdagsbeslut om anslag till elektrifiering av Jokkmokks socken. Vid sidan av nu nämnda bidrag hade statsmakterna öppnat möjligheter att erhålla lån från de för detta ändamål inrättade vattenkrafts- och kraftledningslånefonderna. Lånen löpte med 4 procent ränta och för deras erhållande krävdes god säkerhet.

Genom den av kriget förorsakade avspärrningen av tillförseln till landet av bensin samt lys- och brännolja hade frågan om landsbygdens fortsatta elektrifiering kommit i ett i viss mån förändrat läge, vilket syntes påkalla ett intensifierande av elektrifieringsarbetet. Under senare år hade man i icke ringa utsträckning inom jordbruket i de trakter, där elektrisk kraft icke stode till buds, börjat använda stationära motorer för utförande av vissa arbeten vid jordbruket. På grund av bristen på bensin och fotogen hade emellertid nu inom sådana landsändar stora svårigheter uppkommit att på ett tillfredsställande sätt hålla arbetet i gång inom jordbruket. Dessa svårigheter för produktionens upprätthållande hade ytterligare ökats därigenom att tillgången på arbetskraft minskats till följd av inkallelser och uttagning av hästar för krigsmaktens räkning. För närvarande kunde på grund av fotogenbristen icke heller erhållas någon fotogen för belysningsändamål. Vad detta betydde för folket i de trakter, där elektrisk belysning icke funnes att tillgå, torde icke närmare behöva framhållas. Uppenbart vore, att en snabbare elektrifiering skulle få stor betydelse för landsbygden, enkannerligen för befolkningens försörjningsmöjligheter och trivsel. Ett snabbare genomförande av elektrifieringen torde emellertid icke kunna komma till stånd med mindre statsmakterna lämnade sitt bistånd härtill. Starka samhälleliga skäl syntes sålunda tala för att statsmakterna ingrepe stödjande för elektrifieringssträvandena å landsbygden, särskilt inom de mera vanlottade bygder, där de allmänna livsbetingelserna vore mindre goda. Möjligheter torde för närvarande finnas att erhålla för arbetena erforderlig arbetskraft och materiel. Med hänsyn till det anförda förordar departementschefen alltså att statliga åtgärder vidtoges i sådant syfte.

Det sålunda föreslagna stödet från statens sida syntes lämpligen böra taga formen av statsbidrag till elektrifieringsföretag, vilka befunnes vara

särskilt förtjänta och i behov av sådan hjälp. Att närmare bestämma omfattningen av statsbidragen och de regler, som borde gälla för deras erhållande, mötte uppenbarligen betydande svårigheter. Helt allmänt syntes man kunna säga att understöd borde lämnas endast åt elektrifieringsföretag, för vilka kostnaderna överstege vad som kunde anses såsom normala kostnader. I anslutning härtill syntes det ligga närmast till hands, att statsbidrag borde kunna erhållas i den omfattning att företaget bleve ekonomiskt självbärande genom ett engångsbidrag. Emellertid kunde man härvid icke fastslå att statsbidraget borde utgå med ett belopp, som motsvarade skillnaden mellan den verkliga anläggningskostnaden och de såsom normala ansedda kostnaderna. Det torde nämligen svårligen låta sig göra att med någon större exakthet bestämma sistnämnda kostnader. Kostnaderna för elektrifiering varierade högst väsentligt med hänsyn till gårdarnas större eller mindre spridning samt storleken av den odlade arealen. Inom områden där bebyggelsen vore väsentligen samlad i byar bleve kostnaden sålunda lägre än där gårdarna låge spridda med relativt stort avstånd sinsemellan. Vore bebyggelsen mycket spridd, syntes böra undersökas huruvida icke kostnaderna kunde nedbringas genom anlitande av lokala anläggningar för alstrande av elektrisk energi, varigenom alltför långa och dyrbara högspänningsledningar kunde undvikas. Vattenfallsstyrelsen syntes inom sina distributionsområden kunna genomföra elektrifieringen av mindre gynnsamt belägna platser genom lämplig avvägning av taxorna och byggnadskostnadernas fördelning, utan att större direkta statsbidrag behövde ifrågakomma. Det syntes angeläget, att även inom områden, där enskilda företag erhållit koncession för elektrifiering, finna utvägar, varigenom möjliggjordes att mindre välbelägna områden kunde elektrifieras utan mera väsentliga bidrag av statsmedel. Kostnaderna för elektrifieringsföretag bleve givetvis även beroende på anslutningens fullständighet. Andra synpunkter torde också böra komma under beaktande vid bestämmandet av statsbidragets omfattning. Sålunda syntes man icke böra bortse från befolkningens ekonomiska bärkraft i de trakter, där elektrifiering skulle ske. Några mera bestämda allmängiltiga regler rörande statsbidragens storlek eller de förutsättningar, som borde gälla för bidragen, kunde därför knappast uppställas. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att därom bestämma från fall till fall under beaktande av de föreliggande särskilda förhållandena.

Det vore uppenbarligen förenat med stora svårigheter att uppskatta storleken av det belopp, som nu borde äskas för ifrågavarande ändamål. För närvarande förelåge ett stort antal ansökningar om statsbidrag. Enbart från Norrland samt Göteborgs och Bohus län hade inkommit ansökningar om statsbidrag å sammanlagt över 1,000,000 kronor. Bränslekommissionen hade uppskattningsvis räknat med att ett belopp av 5,000,000 kronor skulle vara erforderligt under det närmaste året. Departementschefen förordade därför att till befrämjande av landsbygdens elektrifiering ett belopp av 5,000,000 kronor äskades å tilläggsstat I för budgetåret 1940/41. Därest så skulle finnas erforderligt, torde av anslaget få disponeras behövliga medel även för undersökningar och planläggning rörande elektrifieringsföretag.

Såsom av den lämnade redogörelsen framgår, torde den under nu rådande förhållanden önskvärda intensifieringen av elektrifieringsarbetena på landsbygden icke kunna komma till stånd utan bistånd från statsmakternas sida. Utskottet är ense med departementschefen om att starka samhälleliga skäl tala för att statliga åtgärder vidtagas till stöd för dessa elektrifieringssträvanden. Departementschefen har — under framhållande av att betydande

Utskottet.

svårigheter mötte att närmare bestämma omfattningen av statsbidragen och de regler, som borde gälla för desamma — gjort vissa allmänna uttalanden rörande sättet för understödsverksamhetens bedrivande. Utskottet har icke funnit något att erinra mot vad departementschefen i sådant avseende anfört. Utskottet vill emellertid — med hänsyn till de i hög grad växlande förhållanden, som med avseende å elektrifieringen äro rådande inom olika delar av landet — framhålla önskvärdheten av att, därest närmare bestämmelser bliva utfärdade i ämnet, dessa på klarast möjliga sätt angiva normerna för ifrågavarande statliga understödsverksamhet.

I motionen II: 14 har föreslagits, att av det för omförmälda ändamål äskade anslaget visst belopp måtte ställas till länsstyrelsernas förfogande för att användas enligt av Kungl. Maj:t givna direktiv. Utskottet kan icke tillstyrka det i motionen framställda förslaget, varigenom enhetligheten vid beviljande av statsbidragen skulle kunna äventyras och de till förfogande stående medlen komme att till förfång för det med desamma avsedda ändamålet uppdelas på ett alltför stort antal beslutande myndigheter.

Vidkommande motionen I: 10 avser densamma, att 1,000,000 kronor av det av Kungl. Maj:t nu äskade anslaget skulle ställas till egnahemsstyrelsens förfogande för utdelande av statsbidrag till inmontering av elektrisk kraft. Enligt vad utskottet har sig bekant har egnahemsstyrelsen i skrivelse den 14 oktober 1940 med anslagsäskanden för budgetåret 1941/42 bland annat hemställt, att bostadsförbättringsbidrag, nybyggnadslån och förbättringslån finge beviljas även för elektriska installationer ävensom framlagt förslag om att för sagda ändamål medel måtte begäras av riksdagen. Den i motionen I: 10 berörda frågan är alltså i annat sammanhang föremål för utredning och kommer i sinom tid att bliva underställd Kungl. Maj:ts prövning. Utskottet anser sig icke nu, innan Kungl. Maj:t tagit ställning till nämnda spörsmål, böra till bedömande upptaga det motionsvis gjorda yrkandet, varför utskottet avstyrker bifall till detsamma.

Utskottet har icke funnit något att erinra mot storleken av det av Kungl. Maj:t i förevarande proposition äskade anslaget, 5,000,000 kronor.

Under återopande av vad sålunda anförts hemställer utskottet,

att riksdagen må, med bifall till Kungl. Maj:ts ifrågavarande förslag och med avslag å ovannämnda av herrar B. A. Nilsson och O. E. Sandberg m. fl. väckta motioner I: 10 och II: 14, till *Befrämjande av landsbygdens elektrifiering* å tilläggsstat I för budgetåret 1940/41 under nionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 5,000,000 kronor.

Stockholm den 5 november 1940.

På andra särskilda utskottets vägnar:

J. B. JOHANSSON.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Johansson* i Fredrikslund, *Oscar Olsson*, *Gabrielsson*, *von Stockenström*, *Ström* i Lidköping, *Andrén*, *Heiding*, *Alfred Andersson*, *von Heland*, *Boman*, *Anderson* i Arboga och *Gustaf Elofsson*; samt

från andra kammaren: herrar *Svensson* i Grönvik, *Jansson* i Falun, *Skoglund*, *Eriksson* i Stockholm, *Jonsson* i Eskilstuna, *Persson* i Falla, *Andersson* i Löbbo, *Gustafson* i Vimmerby, *Carlström* i Södergården, *Ericsson* i Sörsjön, *Persson* i Tidaholm och *Staxäng*.

Reservationer

av herrar *G. Elofsson* och *E. Ericsson* i Sörsjön.
